

Egy cikk jobb megértése érdekében. (Válasz Peter Ratkošnak.) Az előbbi cikket minden változtatás és javítás nélkül tesszük közzé, de azért nem hagyható legalább néhány megjegyzés nélkül.

Lehetséges, hogy P. RATKOŠnak nyelvi nehézségei voltak, és ezek okoztak egy már, a kiindulásnál érvelését erősen gyöngítő, komoly félreértést. Én ugyanis nem a *Pray-kódex* „helyi keletkezésére” (értsd: keletkezése helyére) vonatkozó mindennemű eddigi „hipotézist hagytam figyelmen kívül”, hanem a mintapéldány és annak kezünkben levő, átdolgozott másolatának helyére nézve fejtem ki — megfelelő tájékozódás után — nézeteimet. Már most meg kell kérnem az olvasót, hogy a *Magyar Könyvszemle* 1971. 2—3. számában megjelent cikkemet maga hasonlítsa össze P. RATKOŠ most közölt ellenvéleményével. Az összehasonlításból — gondolom — az fog kitűnni, hogy RATKOŠ vagy nem értette meg a cikket, vagy nem tudott tárgyi érvekkel az abban foglaltakkal szembeszállni, és ezért a tárgyhoz közvetlenül nem tartozó lexikonismeretek segítségével kísérte meg a válaszadást. Nevezetesen, továbbra sem látom, hogy szerzőnk válaszában az általam eléggé bőven felhasznált irodalom kellő ismerete birtokában állna ki a vitára; argumentumai nem is újabb érvek felfogása mellett, hanem csak ismétlései a korábbiaknak. Így a Mihály arkangyal kultuszának liturgiátörténeti kontextusát továbbra sem az általam idézett elsődleges (Sacramentáriumok) és másodlagos (a gyakorlatot előadó egri Ordinarius) források ismeretével és — ha a tények megengedik — más eredményt hozó analízisével próbálja ismét alátámasztani, hanem csak megismétli korábbi állításait. Azonban egy pusztá állítás, aminek a források tömege mond ellent, semmit sem nyer azzal, ha valaki érvek nélkül csak megismétli azt. Szabad legyen P. RATKOŠnak egy tanácsot adni: Szíveskedjék akár V. LEROQUAIS nagy *Catalogue raisonné*-jében (*Manuscrits liturgiques . . . de France* — az OSZK-ban megvan —, akár RADÓ *Libri liturgici*-jében, végül általában a kéziratok és nyomtatott missalékban és breviáriumokban utánanézni, hogy Mihály vigiliája, ünnepe (dedicatio!), oktávája, meg a május 8-i Apparitio v. Adventus, csak a tiszteletére szentelt templomokban van-e meg. Pozsonyban, Brünnben, Prágában, Budapesten ezt megteheti még, de megtehetné volna már cikke megírása előtt is, és akkor nem kellene vitatkozni e kérdésen. Fel sem merült volna.

„Az okot, mely Mezey L.-t odáig juttatta, hogy tanulmányában még egy szóval sem említette a Sz. Mária és Mihály páros kultusz ápolását a váci püspöki székesegyházban, nem tudjuk megmagyarázni. Hangsúlyozni kell emellett, hogy Sz. Mária és Mihály páros kultuszáról semmiféle nyom sem található a PK-ben.” Való igaz, hogy a főangyal patrocíniumként való szerepléséről a kódexben semmi nyom nem merül föl; ezért is nem említtem — alap nem lévén rá — a páros kultuszt. De RATKOŠnak sem volt erre több oka. A Margit-patrocíniumú egyház helyére vonatkozó fejtegetéseimet RATKOŠ, úgy látszik, nem tudta követni, mert semmi egyebet nem tesz e tekintetben, mint korábbi állítását apodiktikusan megismétli.

Teljesen zavaros RATKOŠnak az a hosszadalmas fejtegetése, amit „Mezey L. alaposan tévedett” kijelentéssel vezet be a „Letania m.” ünnep (?) értelmezésénél. R. óvatos és az m. sziglát nem oldja fel. Az lehet tehát maior és lehet minor (ez esetben és a Letania mellett). Ha maiort sejtet szerzőnk, akkor éppen nem tévedtem, hiszen ez a Letania valóban április 25-ére, Márk evangelista napjára esik. Ha minort ért, megint csak ő tévedett, mert én nem a Letaniát hozom összefüggésbe Péter apostol kultuszával, hanem a keresztjáró napi körmenet processionalis egyházának patrocíniumát kell látnom Péter apostolban, a körmeneti stáció könyörgésének tanúsága szerint. (Ismét kérem az olvasót, hogy mindezeket nézze meg újra cikkemben, a hivatkozott analóg forrásszövegekkel együtt; valamint a *Lexicon für Theologie u. Kirche* Bittage és Litanie címszavait RATKOŠ nehézkes fogalmazása helyett, tájékozódásul.) Ami RATKOŠnak azt az állítását illeti, hogy

a Letania maior v. minor a római Szt. Péter-kultusszal függene össze, annyira új és meglepő, hogy kérem a tisztelt vitatkozó felet, tegye ezt közzé — kellően igazolva — egy megfelelő szakfolyóiratban.

Hogy a Familia milyen jelentéstartalommal értendő, az összefüggésből következik. „Egy medievistának” — mint RATKOŠ — „tudni kell”, hogy az jelenthet és jelent szerzetesi közösséget, még szerzetesjogi szövegekben is. Tehát joggal hivatkozik RADÓ a *Pray-kódex* e helyével kapcsolatban „familiam huius coenobii . . . intercedente beato Benedicto” bencés vonatkozásra és nyomában én is. „Egy medievistának ismernie kell . . . — folytatja RATKOŠ —, hogy a magdeburgi provincia területén a 11–12. században előfordul Sz. Mária és Keresztelő Szt. János páros ünnepe.” (Gondolom, kettős patrocíniumról van szó.) Egy medievistának tudnia kell — teszem hozzá —, hogy ugyanilyen páros patrocínium Európában máshol is előfordul: pl. a franciaországi Prémontrében, a brabanti Averbode-ban — hogy éppen csak annyit említsek —, talán mégsem a csehországi Šazava mintájára. (Egy medievistának tudnia kellene még azt is, hogy a tertia melyik órának felel meg, hogy a Dominica resurrectionis nem Nagyszombat stb., stb.)

Már mindezek alapján is figyelmen kívül kell hagynom RATKOŠ amaz összefoglaló nézetét, hogy MEZEY L.-nek az a feltevése, melyben a P. K. Sacramentariumának keletkezési helyéül Vácot jelöli meg, téves, és nézete, hogy a Sacramentariumot Vácról Jánosiba helyezték át, több mint kockázatos. Szerény véleményem szerint nagyobb kockázatot vállalt ő.

Ámde R. még tovább vitatkozik. „Kódexünkben létező kolostori hatásokat” úgy magyarázza, hogy a 12–13. században „a veszprémi egyházmegyében a bencés rendnek voltak a legsűrűbb hálózatai” (Veszprém stb.). A következő felsorolás saját ötletei és FUXHOFFER—CZINÁR Monasteriológiája alapján jött létre. Mert, bár Kaposfő patrocíniuma Szent Benedek, mégis premontréi monostor volt. (N. Backmund, *Monasticon premonstratense* I, ld. idézve cikkemben 24. jegyzet.) Veszprémben RATKOŠ a Benedek-szikla és pratum Benedicti elnevezésből hoz létre egy bencés kolostort.

Hosszasan foglalkozik azon állítással, hogy a „monasterium de Boldua” nem lehetett azonos Jászóval. De — azt egy medievistának tudnia kell —, hogy liturgikus kézirat egy valamely rendhez tartozása, ha a rend saját rítussal rendelkezik, e rítus különlegességeinek felismerésével dönthető el. Kódexünk a frank-római típuson belül rokon ugyan Prémontré rítusával, de azzal mégsem azonos. (RATKOŠ szíves figyelmébe ajánlom Pl. Lefevre-nek cikkem 76. jegyzetében idézett könyvét.) Így aztán Gertrúd királyné belevonása válaszába teljesen értelmetlenné válik. (Ezzel kapcsolatban kell megemlítenem, hogy 24. jegyzetemet egészen félreértette. A „de valle Turna” 1234: adat Backmund *Monasticon*-jából van, viszont az „eccl. collegiata Yazou” van Győrffyótl; így nézzen utána idézetimnek.)

Tanulmányom alaphiánya P. RATKOŠ szerint abban rejlik, hogy nem fejtegetem a PK keletkezésének kérdését egészben, amely a 12. sz. végi redactiójában megmaradt, hanem csak a sacramentarium részeket veszem figyelembe. RATKOŠ sajnos ez esetben a szövegtörténet módszerében oly járatlanságot árul el, hogy ez egy medievistánál fel sem volna tételezhető. Ha kódexünkkel a teljes — hazai és külföldi — irodalom Sacramentariumként tartja számon, mint Sacramentariumot kell először vizsgálni, s csak azután következhet a bejegyzések vizsgálata. (Ez vonatkozik természetesen a rájegyzésekre és a kéziratot pótlásokra is.) Az előbbi munka a kódex keletkezését magyarázza, az utóbbi annak sorsát. A keletkezés vizsgálatát — legjobb meggyőződésem szerint megfelelő tájékozódás után — elvégeztem; ami ezután következik, már nem a tartalomról, hanem a járulékos részekből adódó következtetések és részletek előadása lesz majd, s ez alkalommal P. RATKOŠ számára is marad még mondanivalóm.

A *Pray-kódex* a régi Hungaria kulturális örökségének egyik legtisztesebb emléke; közös dolgaink közé tartozik a vele való foglalkozás. De, mint e vizsontagságos sorsú európai táj minden megmaradt emléke, töredékes, elszigetelt volta miatt csak nagy óvatossággal, kiterjedt európai tájékozódás után, alaposan felkészülve és főleg elfogulatlanul vizsgálható. Előre kialakított ötleteket, hamarjában összeszedett, nem kielégítő tájékozottságra valló illusztrálás egyáltalában nem viszi „helyesebb útra” — akár a *Pray-kódex* problémáinak vizsgálatát sem. Pedig e helyesebb út fáradságos keresése és még fáradságosabb végigjárása közös gond kell hogy legyen, szívesen és felelősséggel is vállalt kötelesség határokra innen és túl. Ez a helyes út, amin együtt kell járni.

MEZEY LÁSZLÓ

Nyéki Vörös Mátyás esztergomi kódexe. Arról régóta tudtunk, hogy az ismert költő értett a scriptori munkához, mivel kancelláriai jegyzőként éveket töltött RUDOLF király prágai udvarában.¹ Mégis, ha úgynevezett *Imádságoskönyvét*² és a keze írásával vezetett győri káptalani számadáskönyveket³ nem tekintjük scriptori munka termékének, akkor azt kell mondanunk, hogy a JENEI—KLANICZAY-féle jegyzékek tanúsága szerint eddig nem ismertünk tőle egyetlen kéziratot sem. Nem érdektelen tehát az esztergomi Simor Könyvtár egyik díszes kivitelű, XVII. századi papírkódexe, mely — elkerülve a kutatók figyelmét sokáig — épp NYÉKI VÖRÖS scriptorságához nyújt érdekes adalékokat.⁴

A kézirat 31,5 × 23 cm nagyságú, későbbi kéz által ceruzával végig beszámozva 32 levél terjedelmű, gondosan írott kötet. Díszes pergamenkötése egykorúnak látszik. Keretbe foglalt, aranyozással ékesített címlapjának szövege a 2a levélen a következő: *Decreta | et Sanctiones Sy- | nodi Provincialis. | AB | Illustrissimo atque Reverendissimo in Chri- | sto Patre Francisco Forgacz de Ghimes S. R. Ecclesiae | Presbytero Cardinale, Archiepiscopo Strigonien, 10- | cique eiusdem Comite perpetuo, Primate Vngariae, ac | Summo Cancellario, etc. Sacrae Regiae Ma- | iestatis Consiliario, celebratae Tyrnaviae Anno salu- | tis MDCXI. Octavo Nonas Januarij. | Hebr. 13. v. 17. | Obedite Praepositis vestris, et subiaccete eis, ipsi enim peruigi- | lant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi.* Ennek a tartományi zsinatnak anyagát, mint ismeretes, PÉTERFY Károly adta ki *Sacra concilia Ecclesiae R. Catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi 1016 usque ad annum 1715 c.* művé-

¹ JENEI Ferenc—KLANICZAY Tibor: *Nyéki Vörös Mátyás élete.* RMKT XVII/2. Bp. 1962. 401—402.

² Az RMKT id. kötetének jegyzetapparátusából az derül ki, hogy a 92 levélből álló kézirat a magyar mellett latin nyelvű imádságokat és teológiai feljegyzéseket, latin és német adagiumokat, továbbá családtörténeti adalékokat és barokk metszeteket is tartalmaz (435. l.). Vagyis nem annyira imádságoskönyv, mint inkább omniárium.

³ JENEI Ferenc—KLANICZAY Tibor: *Nyéki Vörös Mátyás könyvtára és könyvbejegyzései.* RMKT XVII/2. Bp. 1962. 435. Az utolsó három tétel sorolja fel ezeket 46—48. számon, *Függelék* felirattal a könyvtárjegyzék végén. Zavarónak véljük azonban, hogy az appendix folyamatos számozással kötdök a jegyzékekhez, mivel valószínű, hogy a káptalan gazdasági iratai — természetüknél fogva — egyfelől nemigen tekinthetők kéziratok, irodalmi értékű alkotásoknak, másfelől pedig aligha lehettek valaha is NYÉKI VÖRÖS magánkönyvtárának szerves részei.

⁴ Jelenleg a Főszékesegyházi Könyvtárban (Bibliotheca) őrzik. Ismertetése és részletes címléírása már a múlt században megjelent: *Catalogus bibliothecae Joannis cardinalis Simor principis-primatis regni Hungariae archi-episcopi Strigoniensis.* Strigonii 1887. col. 180—181. És újra, rövidített felvétellel a pótkötetben: *Catalogus operum bibliothecae Joannis cardinalis Simor. Quae ab anno 1896 usque praesens tempus comparata fuere.* Strigonii 1904. col. 10—11.